

lähes 800 sivun kokonaisuudessa. Useat artikkelit ovat luonteeltaan enemmän tapausesimerkkejä kuin yleiskatsauksia. Näistä syistä teos soveltuu paremmin kokeneelle asiantuntijalle tietämyksen päivittämiseen ja laajentamiseen kuin vasta-alkajalle nimistöntutkimuksen perusteiden opiskeluun.

LASSE HÄMÄLÄINEN
etunimi.j.sukunimi@helsinki.fi

JAAKKO RAUNAMAA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

VÄINÖ SYRJÄLÄ
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA
– SJÖBLÖM, PAULA 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tietolipas 221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2012: *Names in focus. An introduction to Finnish onomastics*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- EICHLER, ERNST – HILTY, GEROLD –
LÖFFLER, HEINRICH – STEGER, HUGO

- ZGUSTA, LADISLAV (toim.) 1995: *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik. Name studies. An international handbook of onomastics. Les noms propres. Manuel international d'onomastique*. Berlin: Walter de Gruyter.
- GĄSIOROWSKI, PIOTR 2012: Against Old European. Why we need to be more specific. Esitelmä tapahtumassa Etymology and the European lexicon. 14th Fachtagung of the Indogermanische Gesellschaft. Kööpenhaminan yliopisto, 17–22 syyskuuta 2012. https://www.academia.edu/2009897/Against_Old_European_Why_we_need_to_be_more_specific (9.3.2017).
- RUOHONEN, JUHA 2013: Kirkollisen kulttuurin alkulähteillä. Kaarinan Ravattulan varhaiskeskiaikainen kirkko ja kirkkoma. – *Historiallinen Aikakauskirja* 111 s. 433–440.
- VAN LANGENDONCK, WILLY 2007: *Theory and typology of proper names*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Keskustelunanalyysi nyt

Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.): *Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino 2016. 447 s. ISBN 978-951-768-567-2.

Ensimmäinen keskustelunanalyysin suomenkielinen perusteos, Liisa Tainion (1997) toimittama *Keskustelunanalyysin perusteet*, julkaistiin noin kaksikymmentä vuotta sitten. Sen jälkeen keskustelunanalyysissä on tapahtunut paljon sekä Suomessa että maailmalla. Suomen osalta on syitä mainita erityisesti Marja-Leena Sor-

josen johtama Intersubjektiiivisuus vuorovaikutuksessa -huippuyksikkö, joka on tehnyt Helsingistä yhden keskustelunanalyttisen tutkimuksen tärkeimmistä keskuksista. Näin ollen voi sanoa, että oli jo aikakin saada uusi suomenkielinen perusteos. Melisa Stevanovic ja Camilla Lindholm ovat ottaneet haasteen vastaan: heidän toimittamansa *Keskustelunanalyysi: Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* ilmestyi vuoden 2016 loppupuolella.

Stevanovic ja Lindholm ovat lähteneet rohkeasti tekemään aivan uudenlaista

teosta. Kun *Keskustelunanalyysin perusteet* rakentui puhutun vuorovaikutuksen perusrakenteiden, kuten vuorottelujäsenyyksen, sekvenssijäsenyyksen ja korjausjäsenyyksen varaan, uudessa teoksessa nämä perusjäsenyykset on pääosin esitetty tiiviissä muodossa tietolaatikoissa. Teoksen painotukset ovat siis toisenlaisia, ja tämä näkyy myös sen rakenteessa. Siinä on johdannon lisäksi 20 lukua, jotka on jaettu kolmeen osioon: Ensimmäisessä, kymmenen lukua käsittävässä osiossa käsitellään vuorovaikutuksen resursseja: kehollista läsnäoloa (1. luku, Anssi Peräkylä ja Stevanovic), katsetta (2. luku, Johanna Ruusuvuori), ilmeitä ja eleitä (3. luku, Peräkylä), sanoja (4. luku, Lindholm ja Stevanovic), prosodiaa (5. luku, Stevanovic), lauserakenteita (6. luku, Auli Hakulinen), toimintajaksojen rakenteita (7. luku, Liisa Raevaara), tilaa ja liikettä (8. luku, Pentti Haddington, Tiina Keisanen ja Mirka Rauniomaa), teknologisia ympäristöjä (9. luku, Ilkka Arminen) ja sosiaalisia rakenteita (10. luku, Stevanovic). Toisessa osiossa taas tarkastellaan vuorovaikutuksen haasteita ja niiden ratkaisemista. Osiossa pureudutaan puhumisen (11. luku, Salla Kurhila ja Minna Laakso), kuulemisen (12. luku, Laakso ja Kati Pajo), ymmärtämisen (13. luku, Kurhila ja Lindholm), sosiaalisen havaitsemisen (14. luku, Stevanovic ja Lindholm) ja luottamuksen (15. luku, Lindholm) haasteisiin. Kolmas osio keskittyy keskustelunanalyysin menetelmällisiin lähtökohtiin. 16. luvussa (Anna Vatanen) käydään läpi kanoninen keskustelunanalyttinen tutkimusprosessi. Muut menetelmäluvut paneutuvat keskustelunanalyysin soveltamiseen ja yhdistämiseen muunlaisiin menetelmiin. Luvuissa tarkastellaan keskustelunanalyysin ja etnografian suhdetta (17. luku, Lindholm), pitkäaikaistutkimusta (18. luku, Liisa Voutilainen ja Marjo Savijärvi), vuorovaikutusilmioiden kvantifiointia (19. luku, Voutilainen) ja kokeellista vuorovaikutustutkimusta (20. luku, Stevanovic).

Teoksen uudenlainen ajattelutapa herätti minussa innostusta, ja käytin teosta tuoreeltaan vuorovaikutusta käsittelevällä kurssillani varsin laajasti. Kirja-arvioni rakentuu siten, että nostan teoksesta esiin kolme erityispiirrettä, joita itse pidin mielenkiintoisina, uusina ja ajatuksia herättävinä: ajankohtaisuuden, helppolukuisuuden ja eri näkökulmien välisiä yhteyksiä hakevan perusvireen. Samalla esitän kuitenkin myös joitakin kriittisiä huomioita, jotka ovat kytköksissä kyseisiin erityispiirteisiin. Kriittiset huomioni nousevat pääosin perinteisemmästä keskustelunanalyttisestä ajattelusta.

Keskustelunanalyysin uudet tuulet

Teos on monellakin tavalla alan kehityksen aallonharjalla. Nostan tässä esiin kaksi näkökohtaa. Ensinnäkin teoksessa korostetaan vuorovaikutuksen resursien moninaisuutta. Keskustelunanalyysin alkuaikoina tutkittiin ääninauhoitettuja keskusteluja, ja pääpaino oli puheen analysoimisessa. Viime aikoina on kuitenkin alettu yhä selvemmin ymmärtää, että vuorovaikutus on multimodaalista. Stevanovicin ja Lindholmin teoksesta välittyvä ajattelutapa on, että vuorovaikutus perustuu monenlaisiin resursseihin, joista yksikään ei ole lähtökohtaisesti ensisijainen. Puheelle ei siis anneta mitään erityisasemaa suhteessa esimerkiksi katseeseen, eleisiin, ilmeisiin tai liikkeeseen. Tämä on mielestäni tärkeä periaate. Keskustelunanalyysissa tutkitaan vuorovaikutuksen jäsentymistä, ja tutkijan on syytä olla avoin eri resursseilla tuotetun toiminnan havainnoimiseen. On selvää, että toiminta voidaan tuottaa esimerkiksi pelkän katseen avulla, kuten Ruusuvuori toisessa luvussa osoittaa.

Multimodaalisuuden korostaminen näkyy hienolla tavalla siinä, miten teos alkaa kehollisen läsnäolon tarkastelulla (1. luku). Siinä Peräkylä ja Stevanovic nostavat esiin Erving Goffmanin klassi-

sen kokoontumisen ja kohtaamisen välisen eronteon ja osoittavat, miten kohtaaminen rakentuu kehollisen toiminnan varaan – miten ihmiset esimerkiksi kehon asennon ja katseen suunnan avulla osoittavat haluavansa olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Luvussa tuodaan hyvin esille se, miten kohtaaminen on edellytys vuorovaikutuksen toteutumiselle.

Erityisen kiinnostava on myös Arminen kirjoittama yhdeksäs luku, jossa käsitellään vuorovaikutusta teknologisissa ympäristöissä. Luvussa kuvataan sitä, miten erilaiset teknologiset laitteet ja järjestelmät, kuten matkapuhelimet ja tietojärjestelmät toimivat vuorovaikutuksen resursseina ja miten niiden kehitys muuttaa tapamme olla vuorovaikutuksessa. Arminen käsittelee esimerkiksi matkalaskujärjestelmän käyttöä. Se on erinomainen esimerkki varsin dramaattisesta muutoksesta, jossa ihmisten välinen vuorovaikutus on muuttunut käyttäjän ja järjestelmän väliseksi vuorovaikutukseksi. Tämän tyyppinen vuorovaikutustutkimus on vasta alkutekijöissään, ja Arminen artikkeli on merkittävä suunnannäyttäjä.

Teos on ajankohtainen myös toisella tavalla: Siinä korostetaan soveltavaa keskusteluanalyysia ja keskusteluanalyttisen menetelmän yhdistämistä muihin, esimerkiksi kvantitatiivisiin menetelmiin. Soveltavuus näkyy muun muassa teoksen toisessa osiossa, jossa käsitellään vuorovaikutuksen haasteita. Osiossa sovelletaan pääasiassa korjausjäsenystä, mutta pääpaino on siinä, miten korjausjäsenys ilmenee erilaisten erityisryhmien, kuten afaattikkojen tai huonokuuloisten vuorovaikutuskäytänteissä. Aivan uusinta uutta edustaa 15. luku, jossa Lindholm käsittelee muistisairaiden vuorovaikutuskäytänteitä luottamuksen näkökulmasta. Hän osoittaa erinomaisesti, miten luottamuksen puute muuntaa vuorovaikutuksen muistisairaiden kanssa arkaluontoiseksi.

Teoksen rakenne, joka nostaa keskiöön multimodaaliset resurssit ja kes-

kusteluanalyysin soveltavan potentiaalin, toisaalta jättää vuorovaikutuksen perusrakenteet sivummalle. Sellaiset keskusteluanalyysin peruskäsitteet kuin vuorottelu, vieruspari, korjaus ja preferenssi esitetään tietolaatikoissa eri puolella kirjaa. Tällöin on vaarana, että keskusteluanalyysia tuntemattomalle lukijalle saattaa jäädä epäselväksi, mikä lähestymistavassa on keskeisintä. Nähdäkseni keskusteluanalyysissa pohjimmiltaan tutkitaan toimintaa sekventiaalisessa kontekstissa. Tämä perusajattelutapa on kyllä läsnä kaikissa teoksen artikkeleissa, mutta sitä ei missään vaiheessa kädestä pitäen selitetä. Toimintajaksojen rakenteetkin esitetään vain yhtenä vuorovaikutuksen resurssina (7. luku).

Helposti lähestyttävä teos

Teoksen takakannessa luvataan, että vuorovaikutusilmiöitä kuvataan ”ymmärrettävien arkikäsittein”, ja tässä on myös onnistuttu. Kieli on kauttaaltaan selkeää ja helppolukuista. Esimerkit ovat kiinnostavia, ja niitä havainnollistetaan hyvin valituilla kuvilla. Lukuja alkuihin on kiinnitetty erityistä huomiota. Esimerkiksi katsetta koskeva toinen luku alkaa arkielämän esimerkeillä, joilla osoitetaan, että tarkkailemme kaiken aikaa toistemme katseiden suuntia. Sen jälkeen teema liitetään ihmisen silmän evolutiiviseen kehitykseen. Ilmeitä koskeva osuus kolmannessa luvussa taas alkaa viittauksilla sekä evoluutioon, juutalais-kristilliseen ajatukseen ”Jumalan kasvoista” että kasvojen merkitykseen lapsen kehityksessä. Lukuja aluissa siis osoitetaan, miten käsiteltävät ilmiöt ovat kiinnostavia sekä arkielämän että ihmisen evoluution ja kulttuuriperimän näkökulmasta.

Teoksen toimittajat ovat perustaneet kirjan ohien myös blogisivuston (www.keskusteluanalyysi.fi), jossa he käsittelevät yleistajuisesti arkielämän ja yhteiskunnallisen keskustelun kannalta mielen-

kiintoisia ilmiöitä vuorovaikutuksen tutkimuksen näkökulmasta. Teos on siis johdonmukaisesti kytketty osaksi tieteen ja ympäröivän yhteiskunnan vuoropuhelua.

Toisaalta ymmärrettävyyteen ja luettavuuteen panostaminen on johtanut joihinkin yksinkertaistuksiin, jotka saattavat häiritä ainakin kielitieteellisesti suuntautunutta lukijaa. Yhtenä esimerkkinä tästä on se, että kielelliset resurssit on jaettu kahtia sanoihin (4. luku) ja lauserakenteisiin (6. luku). Nämä ovat maallikolle ymmärrettäviä käsitteitä, mutta kielitieteen – ja myös vuorovaikutuksen tutkimuksen – näkökulmasta jako on yksioikoinen: ei ole mitään syytä ajatella, että nimenomaan sanat ja lauserakenteet olisivat vuorovaikutuksen kannalta olennaisimpia kielellisiä yksiköitä, verrattuna esimerkiksi äänneisiin, morfeemeihin, lausekkeisiin ja lausetta pitempiin yksiköihin. Tämä nousee teoksessakin esiin, esimerkiksi kun Hakulinen kiinnittää lauserakenteita koskevassa luvussa huomiota siihen, että responsiivisten vuorojen rakenteet eivät useinkaan ole lausemaisia.

Yhteyksien hakeminen muihin lähestymistapoihin

Monissa aikaisemmissa keskustelunanalyysin oppikirjoissa on korostettu keskustelunanalyysin erityisyyttä ja sen erillaisuutta suhteessa muihin suuntauksiin (esim. Hutchby & Wooffitt 1998: 2–3; ten Have 2007: 9–11). Lindholm, Stevanovic ja Peräkylä taas linjaavat johdannossa (s. 16) teoksen agendaksi ”tasoittaa tietä monitieteiselle ja -menetelmäiselle tutkimusotteelle, jota ajaisi eteenpäin kokonaisvaltainen kiinnostus sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja sen ilmiöihin ja jossa tieteenalojen ja tutkimusotteiden välisestä raja-aidoista huolehdittaisiin vähemmän”. Tämä lähestymistapa näkyy erityisesti teoksen kolmannessa osiossa, jossa luodaan silmäyksiä tutkimushankkeisiin, joissa keskustelunanalyysia on yhdistetty

muihin menetelmällisiin näkökulmiin. Esimerkiksi 18. luvussa tarkastellaan keskustelunanalyttisiä pitkittäistutkimuksia, joissa seurataan osallistujien toiminnan muuttumista esimerkiksi oppimis- tai terapiaprosessin kuluessa. 19. luvussa taas pohditaan keskustelunanalyysin yhdistämistä kvantitatiivisiin menetelmiin. Siinä esitellään muun muassa uusia tutkimuksia, joissa on tarkasteltu vuorovaikutustoimintojen suhdetta psykofysiologisiin, mitattavissa oleviin tunneasteisiin. Tällöin on hyödynnetty kokeellista asetelmaa, jossa osallistujat on kytketty psykofysiologista aktivaatiota mittaavaan laitteistoon.

Toisaalta yhteyksien hakeminen muihin tutkimussuuntauksiin näkyy myös siinä, miten teoksessa ylipäätään puhutaan vuorovaikutuksen suhteesta yhtäältä mielen ilmiöihin, toisaalta sosiiaalisiin rakenteisiin. Kiinnitän tässä erityisesti huomiota vuorovaikutuksen ja mielen väliseen suhteeseen. Yhtäältä Vatanen esittää 16. luvussa perinteisen keskustelunanalyttisen kannan, jonka mukaan keskustelunanalyttinen tutkimus ei kohdistu osallistujien sisäisiin prosesseihin. Toisaalta kuitenkin vuorovaikutuksellinen ja kognitiivinen tulkinta toiminnasta ovat kirjassa monin paikoin ongelmaton näköisesti rinnan. Esimerkiksi Ruusuvuori (s. 59), pohtiessaan katseen pois kääntämisen funktiota, pitää sitä sekä edellisen toiminnan vastustamisena että kognitiivisen kuormituksen helpottamisena. Prosodialuvussa Stevanovic taas tarkastelee prosodian vuorovaikutuksellisia tehtäviä, mutta sitten tietolaatikossa 8 (s. 119) kuitenkin todetaan, että ”prosodiset piirteet kertovat aina jotakin puhujan tunteista”. Voi kysyä, onko keskustelunanalyttisen ja kognitiivisen tulkinnan välinen suhde tulkittu teoksessa liiankin ongelmattomaksi.

Vuorovaikutuksen, kognition ja psykofysiologian näkökulmasta kvantifiointia koskeva 19. luku on mielenkiintoinen. Liisa Voutilainen toteaa siinä osuvasti, että

tunneasteiden kvantitatiivisen mittaamisen ja keskustelunanalyttisen kontekstiherkkyuden väliin jää aina jännite (s. 389). Vuorovaikutustoimintojen ja fysiologisesti mitattavien tunteiden välillä voidaan osoittaa kiinnostavia yhteyksiä, mutta nämä yhteydet ilmenevät kvantitatiivisten todennäköisyyksien tasolla. Kvantitatiivisen tutkimuksen tuloksia ei näin ollen nähdäkseen voi kovin helposti tuoda takaisin vuorovaikutustoiminnan analyysiin eikä varsinkaan yhdistää suoraviivaisesti yksittäisiin tapauksiin. Pikemminkin on niin, että samalla kun keskustelunanalyttinen tutkimus voi olla (ja on ollutkin) hedelmällisessä vuoropuhelussa mieltä tutkivien tutkimussuuntausten kanssa, jännitteisyyden säilyttäminen eri näkökulmien välillä on tuolle vuoropuhelulle eduksi.

Lopuksi

Teoksessa ei ole esipuhetta, joten siinä ei kovinkaan yksityiskohtaisesti kuvata, kenelle kirja on tarkoitettu. Takakansiteksti luonnehtii kohderyhmää erittäin lyhyesti: ”Se sopii opiskelijoille, opettajille ja tutkijoille, jotka käyttävät keskustelunanalyysia tai ovat siitä kiinnostuneita.” Luonnehdin seuraavassa lyhyesti kirjan sopivuutta eri kohderyhmille.

Keskustelunanalyysia jo hyödyntävälle tutkijalle kirja sopii erinomaisesti, erityisesti ajankohtaisuutensa takia. Se antaa monipuolisen kuvan siitä, millaisiin suuntiin ala on kehittymässä. Tutkija voi näin

ollen saada teoksesta sysäyksiä uudenlaisiin avauksiin.

Teos on hyödyllinen myös muiden alojen tutkijoille, jotka ovat kiinnostuneita keskustelunanalyysista. Se antaa keskustelunanalyysista monipuolisen kuvan osoittamalla, mihin kaikkeen mielenkiintoiseen se pystyy ja miten se voi olla vuorovaikutuksessa muiden alojen kanssa. Myös opiskelijoille (ja maallikoille) teos sopii. Se on kirjoitettu kiinnostusta herättävästi, ja siihen on näin ollen helppo aiheesta vähemminkin tietävän tarttua. Sellaiselle opiskelijalle, joka haluaa oppia todella tekemään keskustelunanalyttista tutkimusta, teos vaatii tuekseen esimerkiksi luentoja, harjoituksia tai muuta kirjallisuutta.

ESA LEHTINEN
etunimi.sukunimi@uva.fi

Lähteet

- HAVE, PAUL TEN 2007: *Doing conversation analysis. A practical guide*. 2. painos. Lontoo: Sage.
- HUTCHBY, IAN – WOUFFITT, ROBIN 1998: *Conversation analysis. Principles, practices and applications*. Cambridge: Polity Press.
- TAINIO, LIISA (toim.) 1997: *Keskustelunanalyysin perusteet*. Vastapaino: Tampere.